

تورکجه یه یئنی کلمه

قازانديرما يوللاری

TÜRKÇƏYƏ YENİ KƏLƏMƏ QAZANDIRMA YOLLARI

مئهران باهارلی

۲۰۰۷

نوت: بو یازی دا "دئگی"، "سۆز" و "سۆزجوک" آشاغیداکى آناملاردا ایشله دیلیر:

"دئگی Degi"، سؤیله نه ن هر هانسی بیر سۆز و سۆزجوک، "گفته، سخن" آنلامیندا؛
"سۆز Söz"، گۆرکول (ادبی) و یازیلی دیلده منیمسه نمیش "کلمه" و "واژه" آنلامیندا؛
"سۆزجوک Sözcük" گۆرکول (ادبی) و یازیلی دیل دوزئینده ایشله دیلمه یه ن، آغیزلار و سۆزه ل دیلله
سینیرلی اولان، یا دا یابانجی کلمه لر آنلامیندا؛ (جیک اکی، کیچیکلیک، آشاغیلیق، فورمال اولماما آناملارینی
داشییر). بیر "سۆزجوک"، یالنیز گۆرکول (ادبی) دیله قازانديرمایدان سونرا، "سۆز" سوییه سینه یوکسه له بیلیر.

سون مین ایل و اۆزه لیکله سون یوز ایل ایچینده دیلیمیز فارسجانین آغیر و تک یۆنلو ائتگیسی آلتینا گیرمیشدیر. بونا اک اولاراق گونوموزده ایراندا دیلیمیز توغرافی (رسمی) بیر دیل دئییلدیر و ارکله ت (دؤولت) قوروملاری، باسین ایله یابین و اؤیره تیم-ئیتیمده ده ایشله دیلمیر. سونوج اولاراق دیلیمیز فارسجا کلمه لرینین دئنه تیمسیر (کوتترولسوز) و چوخ یۆنلو (هر طرفلی) سالدیریسینا (هوجومونا) اوغرایاراق یوزلاشما (فاسید اولما)، بیجینله شمه و یوخ اولماغا اوز توتموشدور. بیز آغیر بیر بیچیمده فارسلاشمیش بیر خالقیق و دیلیمیز ده، اؤلوم دؤشه بینه دوشوب و بیتگیسه ل یاشاما گیرمیش بیر دیلیدیر.

ایران و گونئی آذربایجاندا سون یوز ایله تورکجه نین بیلیم، توپلوم، اولوق، یۆنه تگی، قوراشدیریم و ... کیمی آنالاردا یئنی سۆزجوک تۆره تمه سوره جی بوتونوبله دوراقسامایا اوغراییب دورموشدور. خالقیمیز یاخین گئچمیشده ایشله تدییی تورکجه کلمه لرین یوزده دوخسانینی بوگون اۆز دیلینده ایشله تمیر و اونلارین یئرینه فارسجا آلینتیلاری قوللانیر. بو دورومدا ان باشدا دیلیمیزی یاشاتماق اوچون، بیر یاندان فارسجا کلمه لرین تورکجه یه آخینی دوردورولمالی، داها اۆنجه گیره نلر مومکون اولدوغو اؤلچوده آیققلاناراق دیلیمیزدن آتیلمالی و یئرلرینه اویقون تورکجه قارشیلیقلار بولونمالیدیر، اۆته یاندان یئنی قاوراملاری قارشیلایاجاق سۆز و کلمه تۆره تمه سوره جینی یئنیند باشلادیلمالیدیر.

تورکجه ده یئنی وارلیق و قاوراملاری قارشیلایماق اوچون، بیر نئچه یول واردیر. گره کسینیم (ائحتیياج) اورتایا چیخدیغیندا- ایران و گونئی آذربایجاندا اورتایا چیخدیغی کیمی- بو یوللارا باش وورولمالیدیر:

۱- بایری (آرخاییک) دئگیلی "دیرچه لتمه"

۲- یاشایان دیل- آغیزلاردان "سۆزجوک درله مه"

۳- یئنی دئگی (نئولوژیسم) "تۆره تمه"

۴- یابانجی دیلردن "آلینتی یاپما"

یابانجی سۆزجوکلره قارشیلیق ایلك اۆنجه "دیرچه لتمه" و "درله مه" یوللاری ایله دیلیمیزین قایناق و چیخاقلاریندا وار اولان اویقون تورکجه دئگیلر آرانمالیدیر. بولوندوقلاری دورومدا بو تورکچه دئگیلر، گۆرکول و یازین دیلیمیزه یئنیند قازانديريلمالیدیر.

"دیرچه لتمه" و "درله مه" یوللاری قولای بیر یول دئییلدیر. هر ایکی قایناقدان دا یارارلانماق آنجاق قیسیتلی (محدود) بیر اؤلچوده اولانقلیدیر. بورادا باشاریلی اولمانین ان بلیرله بیجی ائتمه نی، دیلده بو یئنی دئگیلره گره کسینیمین وار اولماسیدیر. اۆرنه بین دیل دئوریمی ایله تورکییه تورکجه سینه باشاریلی بیر بیچیمده هر ایکی قایناقدان دا چوخلو دئگی قازانديريلمیشدیر. بو اۆلکه ده "دیرچه لتمه" و "درله مه" یۆنته ملریندن، دیلی یالینلاشدیرما (ساده له شدیرمه) چالیشمالاری سیراسینداکی وار اولان گره کسینیمدن دولای باشاریلی سونوج آلینماسی مومکون اولموشدور.

دیلده دئگی الده ائتمک اوچون، "دیرچه لئمه" و "درله مه" نین دیشیندا، باش وورولایبیله جک ایکی قاینق داها واردیر: "یئنی دئگی (نئولوژیسم) تۆره تمه" و یابانجی دیلردن دوغرودان "سۆزجوک آلینتیسی" یاپما. دیرچه لئمه و درله مه دن یارارلاناراق الده کی قاینق و چیخاقلاردا یابانجی سۆزجوو قارشیلایبیله جک اویقون دئگی بولونمازا، یئنی دئگی یاپما یۆنته مینه باش وورولمالیدیر. یئنی دئگیلر (نئولوژیسملر) تورک دیلی قورال و ایلکه لرینه دایاناراق، تورکجه کۆک و اکلر آراجیلیغی ایله یاپیلیمیش، داها اۆنجه دیلیمیزده وار اولمایان یئنیجه تۆره دیلیمیش تورکجه سۆزلردیر.

اۆنه ریله ن یئنی کلمه لر، اۆزه لیکله اونودولموش اولان و یئنی تۆره دیله نلر، ایسته ر ایسته مه ز، ایلک باشدا خالقا آز تانیش حتتا یاد اولایبیله لر، بو دوغالدیر. آنجاق خالق، تورکجه یازی و یاینلاردا دیرچه لدیله ن، درله نه ن و یئنی تۆره دیله ن تورکجه کلمه لر ی داها سیخ گۆرونجه، و اونلاری گۆرکلو (اؤستتیک) و قوللانیش باخیملاریندان دا الوثریشلی بولونجا، زامانلا اونلارا - ایلک باشدا قولغا بیر آز یابانجی گلسه لر ده - صاحب چیخار و منیمسه ر. بو باغلامدا "بیز خالق اوچون یازیریق، خالقا تانیش اولمایان کلمه لر ی ایشله تمکدن چیکنمه لیبیک" دوشونجه سی یانلیشدیر. اوچرا بیز تکجه خالق اوچون دئیل، اونونلا بیرلیکده دیلیمیزی و اوندان وار اولان هر کلمه نی یاشاتماق، اونو گله جک قوشاقلارا ساغلام تسلیم ائتمک، گلیشدیرمک و بایلاشدیرماق اوچون ده یازیریق. "خالقین دیلیندن اوزاقلاشمامالیق" دوشونجه سی ده، ان آزی گۆنئی آذربایجان اوچون گنچه رلی دئیلیدیر. اوچرا سۆزو ائدیله ن بوگونکو "خالقین دیلی"، ایران دؤولتی الی ایله یارادیلماقدا اولان، فارسجانین بیجین دیلی آزی دیلیدیر نه تورکجه. بیز فارسلاشان بو ساییری و بیجین دیله باغلی اولماق دئیل، اونو دوزه لئمه، ساغالتماق و تورکجه له شدیرمک دوروموندا ییق.

یوخاریداکی اوچ یۆنته مله یابانجی بیر قاورامی قاریشلا یاجاق دئگی بولونمازا ایسه، یا دا بئله بیر دئگینین بولونماسینا ده ک گچه ن سوره ده، بیر سونراکی آشاما اولان "یابانجی دیلدن دوغرودان آلینتی یاپما" یا گنچیلمه لیدیر.

ایلک سیراداکی قاینق-چیخاق

بایری (آرخاییک) دئگیلری دیرچه لئمه: بایری دئگیلر تورکجه ده اسکیدن بری وار اولان، اسکی دؤنه ملرده، اسکی یازی دیلی دئوره لرینده ایشله ک اولان؛ آنجاق داها سونرالار دورلو ندنلرله اونودولموش، بایری دامقاسی یئتمیش، و بوگونکو یازین و اؤلچوت دیلیمیزده ایشله دیلمه یه ن سۆزجوکلردیر. اونودولموش بایری سۆزلری یئنیندن دیله قایتارماق، بوتون بیر اولوسا یئنیندن کلمه اؤیره تمک دئمکدیر. بو ندنله ده اونلارین دیرچه لدیلمه سی چوخ چتین و گۆج اولوب، سون درجه بؤیوک بیر چابا و اوغراشی ایسته ر.

بایری دئگیلرین قایناق و چیخاقلاری؛ اسکی سۆزلوکلر، گۆرکول (ادبی) بتیکلر (متینلر)، کۆکلە شیک (کیلاسیک) پییتیکلر (کیتابلار)، چشیتلی یازیلی بلگه لر، داش یازیتلاری، سین داشلاری، و تورکجه دن اسکی چاغلاردا باشقا دیللره گنچمیش تورکجه سۆزلردیر.

دیلمیزده کی یابانجی سۆزجوکلری قارشیلایاییله جک اونودولموش بایری دئگیلرین هامیسی - اونلاری یازی و یاییئلاردا ایشله ده ره ک، سۆزلوکلره آلراق - چاغداش یازی، اؤلچوت (معیار) و گۆرکول (ادبی) دیلمیزه یئیندن قازاندیریلماایدیر. بونلارین زامان ایچینده سۆزه ل و دانیشیق دیلده یاییئللاشدیریلماسینا دا چابا گۆسته ریلمه لیدیر.

بیر سیرا شخصلر "متروک تورکجه سۆزجوکلرین ایشله دیلمه مه سی گره کیر" دئییرلر. اویسا آذربایجان تورکجه سی حاققیندا دانیشیلاندا، متروک و آرخائیک قاوراملاری یئته رسیزدیر و یاییلیقیا یول آچیر. آذربایجان تورکجه سینده یاخین گنچمیشده ایشله ک اولوب گونوموزده اونودولموش مینلرجه تورکجه سۆز واردیر. آنجاق بو کلمه لرین یوزده دوخسانی، تاریخین دوغال سئیرینده اونودولان آرخاییک کلمه لر دئییل، اولوسال حاققلاریمیزدان یوخسون اولماغیمیز و آسیمیلاسیون سونوجوندا بیزه اونوتدورولان کلمه لردیر. بو ندنله ده اونوتدورولان و یاییلیقلا آرخاییک دامقاسی یییه ن بو مینلرجه تورکجه سۆز، دیره نگیسز (بدون درنگ) یازیلی و دانیشیق دیلمیزه یئیندن قایتاریلمالیدیرلار. بو، خالقیمیزین آسیمیلاسیونونو دوردوماق و دانیشدیغی گونده لیک دیلینه تورکجه بیر هاوا وئرمک اوچون ده گره کلیدیر (واجیبیدیر).

دده قورخوت دان دیرچه لتمه لر: آنی Anı (خاطیره)، آنیتماق Anıtmaq (حاضر کردن)، چالیملی Çalimli (شیک)، قونور Qonur (قهوه ای)، گنه ز Gənəz (آسان)، اومار Umar (چاره)، قارغاماق Qarğamaq (نفرین کردن)، قبا Qaba (درشت، زمخت)، بونالماق Bunalmaq (به تنگ آمدن، مشوش شدن)

حسن اوغلو و مولانا نین تورکجه قوشوقلاریندان دیرچه لتمه لر: آسان Aslan (شیر)، آس As (منفعت)، آچقا Aqça (پول)، آلم Alp (دلاور)، اثریشمک Erişmək (واصل شدن)، اوس Us (عقل)، اویماق Uymaq (متابعت کردن)، باى Bay (ثروتمند)، بولماق Bulmaq (پیدا کردن)، دامو Damu (جهنم)، چئوره Çevrə (محیط)، چاخیر Çaxır (شراب)، دویماق Duymaq (حس کردن)، سانماق Sanmaq (گمان کردن)، قایی Qayı (محکم)، قول Qul (بنده)، قیلاووز Qılavuz (راهنما)، نسنه Nəsnə (شئی)، یارقى Yarqı (دادگاه)، یارلیقاماق Yarlıqamaq (رحمت کردن)، ایرماق Irmaq (رودخانه بزرگ)، توتوشماق Tutuşmaq (شعله ور شدن)، بلیرمک Bəlirmək (آشکار شدن)، ایشده İşdə (اینک)، دورلو Dürlü (متنوع)، ...

دیوان لغات تورک و قوتادقوبیلیگ دن دیرچه لتمه لر: اسه نله مک Əsənləmək (سلام دادن)، اورونچ Orunç (رشوه)، توتقوچ Tutquç (صبحانه)، بئلین Belin (خطر)، کۆنمک Kōnmək (اعتراف)

کردن، اؤرتکون Örtkün (خرمن)، تۆرۆتمک Törütmək (اصلاح کردن)، بوشوق Boşuq (اجازه)، بلگی Bəlgi (علامت، نشان)، انیق Anıq (حاضر)، قاییر Qayır (ماسه)، قولداش Qoldaş (همدست)، تییین Tiyin (سنباب)، تییماق Tıymaq (مانع شدن)، یوموش Yumuş (خدمت)، ایراماق İramaq (دور شدن)، ییپار Yıpar (عطر)، ام Əm (دارو)، اؤرتوم Örtüm (مسهل)، تارتماق Tartmaq (وزن کردن)، اولوک Ülük (سهم)، ییرلاماق Yırlamaq (آواز خواندن)، یالواج Yalavac (پیغمبر)، بارداق Bardaq (لیوان)

ایکینجی سیراداکی قایناق-چیخاقلار

۱- چاغداش دئگیلری درله مک: بونلار بوگونکو یازیلی و اؤلچوت دیلیمیزده ایشله دیلمه یه ن، آنجاق گونوموزده گونئی آذربایجان و ایراندا تورک بودونونون (خالقینین) سۆزه ل (شفاهی) -بودون (خالق) دیلی، یاشایان یئر ل (محل) - بؤلگه سه ل (منطقه ای) آغیزلاری و ائل-اوبالاری آراسیندا ایشله ک اولان سۆزجوکلردیر:

الف- سۆزه ل، دانیشیق، بودون دیلی: بو توپار (زومره)، گۆرکول (ادبی) - یازین دیلینده اولماییب؛ آنجاق سۆزه ل، دانیشیق و بودون (خالق) دیلینده ایشله نه ن سۆزجوکلردیر. (بونلارین بیر بؤلومو، اسکی یازین دیلینده ده قوللانیلیمیشدیر):

سۆزه ل دیلین درله مه لر: "قاپدی قاچدی Qapdıqaçdı" (مینى بوس)، "یئل آتی Yelatı" (دوچرخه)، "آت- آچ Ataç" (ژتون)، بیچه ر دؤیه ر Biçərdöyər (کمباین)، سئج آل Seçal (سلف سرویس)، آباق توپو Ayaqtopu (فوتبال)، دیش اتی Dişəti (لته)، چوخ ساتار Çoxsatar (بئست سئلئر)، یولدوزه ر Yöldüzər (بولدوزر)، دۆنه ر قاناد Dönərqanat (هلیکوپتر)، آباق آلتی Ayaqaltı (توالت)، یئرباغی Yeryağı (نفت)، دورباخ Durbax (پانل)، یئگئت Yeget (فست فود)....

ب- یئر ل-بؤلگه سه ل آغیزلار: اکینج (فرهنگ) دیلینده بولونمایان، آنجاق دیلیمیزین باشلیجا آغیزلاری اولان همدان، مرکزی، قزوین، قوم، تهرآن کیمی گونئی آذربایجان اوستانلاری؛ گونئی ایران، خوراسان، سونقور، عراق لهجه لرینده وار اولان بیر سیرا سۆزجوکلر یازی دیلینه آلبناییله ر. یئر ل- بؤلگه سه ل آغیزلاریمیزدا وار اولان تورکجه سۆزجوکلرین، گۆرکول (ادبی) و یازی دیلیمیزه آرتیریلماسی، دیلیمیزی بایلاشدیرار؛ چئشیتلی یئر ل-بؤلگه سه ل آغیزلارین- اورتاق و بوتون آغیزلاری قاپسایان ادبی دیله سۆز وئردیکلریندن دولایی- بیریرینی آنلاشمالارینی قولایلاشدیرار و بو آغیزلارلا اونلاری قونوشان توپارلارین بیریریندن آیریشماسینین قاباغینی آلا:

گونئی آذربایجان آغیزلاریندان درله مه لر: ییغلاغان Yığlağan (گریه رو، باهار)، سورچمک Sürçmək (سر خوردن، باهار)، ات آشی Ətaşı (آبگوشت، سونقور)، یایوماق Yavımaq (انس)

گرفتن، بوئین زهرا)، دولاق Dolaq (جوراب، اورمو)، سونسوق Sonsuq (بکس، ملاییر)، توتارقا Tutarqa (تناسب، همخوانی، عجیشترا)، قانلی Qanlı (عرابه -)، اوچور Oçur (نوبت - اردییل)، انه شوش Ənəşüş (عجیب غریب، تبریز)، ایو İv (فرق موی سر، خوی)، قوجور Qucur (شور، خوی)، ده یگیل Dəygil (مستجاب، گوئی)، بۆرو Börü (گرگ، خلجستان)، یابغی Yabğı (حکمدار، خلجستان)، اوتاچی Otaçı (دواساز، ماراغا)، بارینماق Barınmaq (سر پناه گرفتن، ماراغا)، مان Man (عیب، ماراغا)، توتقاج Tutqac (دستگیره - زنگان)، چیو Çiv (میخ، زنگان)، سالدیرماق Saldırmaq (حمله کردن، زنگان)، سورومه چ Sürütməç (دمپائی، زنگان)، قاراناق Qaranaq (شوم، زنگان)، جورو Cürü (ضعیف، ماراغا)، پونجوک Püncük (بهانه، زنگان)، تامبیرا Tambıra (منت، زنگان)، چیرتداق Çırtdaq (تخم، زنگان)، دونه رگه Dönərgə (چرخ فلک، زنگان)، سوسگه Süsgə (زینت موی سر دختران، زنگان)، هؤدوک Hödük (غیبت، زنگان)، هؤدوکله مک Hödükləmək (غیبت کردن، زنگان)، یئتیک Yetik (فضول، زنگان)، دبه ک Dəbək (ابله، زنگان)،.....

گوئی آذربایجان دیشی آغیزلاردان درله مه لر: اورکون Ürkün (نش خیابان، نوشهر)، بنیز Bəniz، آغجا Ağca، آغیزقا Ağızqa (پنجره، خراسان)، سئوینجیک Sevincik (مژده، خراسان)، ائلتی Elti (زن برادر شوهر، خراسان)، قوزولماق Quzulamaq، اوغلاق Oğlaq، بوغون Boğun (مفصل، خراسان)، آچیلان Açılan (آینده نزدیک، فریدن)، آری - واری Arı Varı (همه، فریدن)، بیر Yir (آواز، قاشقای یورد)، سانی Sanı (عدد، دانه، خراسان)، دیش اتی Dişəti (لته، خراسان)، سورچه ک Sürçək (داستان، خراسان)، آپشی Apşı (عطسه، بجنورد)، آرابیر Arabir (گاهگاهی، بجنورد) اثرته Ertə (صبح، بجنورد)، آست Ast (زیر، پائین، بجنورد)...

ج - اویماق و بویلا رین دیلی: گوئی آذربایجان و ایراندا یاشایان تورک اویماق و بویلا رینین دیلینده وار اولان تورکجه سۆزجوکلر، اؤزه للیکله اؤنه ملیدیر. بؤیوک اورلارین (شهه لرین) ترسینه بونلارین دیلینده کی اسکی و اؤزگون تورکجه سۆزلرین چوخو - فارسجادان داها آز ائتگیله ندیکلری اوچون - هله ده اونودولمادان و دیرگیلی (جانلی) اولراق یاشاماقدا دیرلار. دولایسی ایله بونلارین دیلینده وار اولان بوتون تورکجه سۆزجوکلر، ترکجه و یئینلیکله گۆرکول (ادبی) و یازی دیله آرتیریلاراق دیلیمیزه یئیندن قازاندیریلمالیدیر:

۲ - قونشو-قودا دیل و لهجه لری: بونلار آذربایجان تورکجه سی ایله قودا (قوهوم) اولان لهجه و دیلرده کی سۆزجوکلردیر و اؤنجه لیک-اؤنه م سیراسی ایله قونشولار، اوغوز دیللی و ان سون دا اؤته کی تورکول (تورکی) دیلردن اولوشماقدادیر. آلینان بو سۆزجوکلر، بو دیل-لهجه لرین اسکی بتیکلری (متینلری)، یاشایان لهجه-آغیزلاری و یا یئنیجه توره تدیکلری (نئولوژیسم) دئگیلردن اولایله ر. کلمه آلماق اوچون هر بیر توپارین (قوروپون) بیر سونراکینا گۆره اؤنجه لیی واردیر:

الف- قونشولار: تورکيه و داها آز اولاراق آذربايجان بودونجوندا (جومهوريتينده) بودون (خالق) ديلينده وار اولان و يا يئنيجه توره ديله ن تورکجه سۆزجوکلر، ايلک باش وورولاجاق قايناقدير. تورکيه تورکجه سينده ايشله ديله ن کۆک کلمه و اکله يابانجي بير ديلين کۆک کلمه لری و اکلری ديبه باخماق يانليشدير. بورادا تورکيه ده ايشله ديله ن ديلين، بيزيم ديلمیز اولدوغو وورقولانماليدير.

درله مه لر: اهميت (اؤنه م Önem)، پايخت (باشکند Başkənd)، وضعیت، حال (دوروم Durum)، رئیس (باشخان Başxan)، پيشنهاده (اؤنه ری Öneri)، اعلاميه، بيانیه (بيلديری Bildiri)، عرصه، حيطه (آلان Alan)، روند، سير (سوره ج Sürəc)، معلومات (بيلگی Bilgi)، ويژه، خاص (اؤزه ل Özəl)، نتيجه (سونوج Sonuc)، اساس (تمل Təməl)، موضوع (قونو Qonu)، هوايما (اوچاق Uçaq)، طبيعت (دوغا Doğa)، علم (بيليم Bilim)، حيات، زندگی (ياشام Yaşam)، تصوير (گۆروننو Görüntü)، مساله، مشکل (سورون Sorun)، سوال (سورو Soru)، جنگ، محاربه (ساواش Savaş)، زندانی (توتساق Tutsaq)، بازداشت (توتوقلاما Tutuqlama)، دستگير کردن (ياخالاما Yaxalama)، شمال (قوزئی Quzey)، جنوب (گونئی Güney)، قانون (ياسا Yasa)، وزير (ياخان Baxan)، ضروری لازم (گره کلی Gərəkli)، موسسه، نهاد (قوروم Qurum)، سبب، علت (ندن Nədən)، شرط (قوشول Qoşul)، دانشجو، دانش آموز (اؤيره نجي Öyrənci)، معلم، آموزگار (اؤيره تمن Öyrətmən)، مسئول (سوروملو Sorumlu)، رابطه پيوند (ايليشگی İlişki)، مربوط (ايلگيلي İlgili)، ملت (اولوس Ulus)، سلامت، صحت (ساغليق Sağliq)، منطقه (بۆلگه Bölge)، راستا، استقامت (دوغرولتو Doğrultu)، رهبر (اؤنده ر Öndər)، خاطره (آنی Anı)، جايزه (اؤدول Ödül)، تعريف (تانيم Tanım)، توضيح (آچيقلاما Açıqlama)، فشار، تضيق (باسقی Basqı)، تشكيل دادن، ايجاد کردن (اولوشدورما Oluşdurma)، مرز (سينير Sınır)، خارج (ديش Dış)، اجلاس، نشست (اوتوروم Oturum)، صلح (باريش Barış)، فکر (دوشونجه Düşüncə)، پيشرفت (گليشمه Gəlişmə)، تاثير (ائتگی Etki)، قطعی، حتمی (کسين Kəsin)، مرثيه (آغيت Ağıt)، نويسنده (يازار Yazar)، ديزگه (جوراب ساق بلند) Dizgə

ب- اوغوز داغارجيغی: داها سونراکی قايناق، اوغوز تورکجه سينه داخيل اولان قاقاووز و تورکمن ديللرينده کی سۆزجوکلردير.

ج- تورکول (تورکی) ديللر: ان سون قايناق ايسه اوغوز قورويو ديشيندا قالان، باشدا اؤزبک، اويغور و تاتار ديللری اولماق اوزره، اؤته کی بوتون تورکول (تورکی) ديللردير.

اؤته کی تورکول ديل-لهجه لردن درله مه لر: اسه ن Əsən (سلام- خاکاس)، ايتھ ک İtək (تحميل- خاکاس)، اؤزه نديرمک Özəndirmək (به هوس آوردن- خاکاس)، ايسيرماق Isırmaq (گاز گرفتن- خاکاس)، گرھ کسيمک Gərəksimək (احتياج داشتن- خاکاس)، "توپار Topar" (زمره- ترکمن)، بايينماق Bayınmaq

(ثروتمند شدن - قاراچای بالکار)، تیک Tik (صفر - تاتار، باشقیرت، خاکاس)، گۆرنه ک Görnäk (مدل - قاراقالپاق)، گۆروم Görüm (نمونه - خاکاس)، باغلام Bağlam (همبسته - اۆزبک)، ییغیندی Yıgındı (مجموعه - اۆزبک)، باقانا Baqana (ستون - قاراچای)، کنگه شمک Kəngəşmək (مشورت کردن - قاراچای)، گۆرونجلوک Görünclük (ویتترین - قاراچای)، اؤکونمک Ökünmək (پشیمان شدن - قاراچای)، تییش Tıyış (مانع - قاراچای)،

قونشو و قودا دیل - لهجه لردن درله نه ن سۆزجوکلری دیلیمیزه آلاکن، بیزیم لهجه نین قورال و ایلکه لری گۆز اؤنونده توتولمالیدیر:

اؤرنه ک: تورکییه ده "دئپرنمک Deprenmek" مصدرینین بیزیم تورکجه ده کی قارشیلیغی "ترپه نمک Tərpənmək" دیر. زلزله قارشیلیغیندا تورکییه ده، دئپرنمک Deprem مصدریندن "دئپرنم Deprem" کلمه سی یاپیلیمیشدیر. بیزیم تورکجه ده بو مصدر "ترپه مک Tərpəmək" بیچیمینده اولدوغوندان، "زلزله" نین قارشیلیغی اولاراق بو کلمه بیزیم دیله آلینارکن، "ترپه م Tərpəm" بیچیمینده اولمالیدیر.

اؤرنه ک: بیزیم دیله کی هؤرمک Hörmək مصدرینین تورکییه تورکجه سینده کی قارشیلیغی "اؤرمک Örmək" دیر. تورکییه تورکجه سینده فارسجا سازمان و تشکیلات قارشیلیغیندا اؤرمک مصدریندن "اؤرگوت Örgüt" یئنئ دئگیسی یاپیلیمیشدیر. بیزیم دیله بو مصدر "هؤرمک" بیچیمینده اولدوغوندان دولایی، سازمان و تشکیلاتین قارشیلیغی "هؤرگوت Hörgüt" اولمالیدیر.

اوجونجو سیراداکی قایناق - چیناق

یئنئ دئگی (نئولوژیسم) تۆره تمک: یوخاریدا سیرالانان دیرچه لتمه و درله مه یوللاری ایله اویقون سۆزجوکلر بولونمادیغی دوروموندا، گونئی آذربایجان و ایران تورکلری طرفیندن تورکجه نین یئنئ دئگی تۆره تمه اولاناغیندان یارارلانماقلا، یئنئ تورکجه سۆزجوکلر تۆره دیلمه لیدیر.

بو یول تورکجه نین ان دوغال، ان ایشله ک و ان گئیش یئنئ دئگی قازانما یولودور. کلمه تۆره تمک کؤکلردن یاییم اکلری ایله یئنئ دئگی یاپماق دئمکدیر. اکله مه لی بیر دیل اولان تورکجه نین چوخ بای (زنگین) بیر کلمه یاپما دوزه نه یی (مئکانیزماسی) واردیر. تورکجه نین هر بیچیمده چوخ اولان یاییم اکلری ایله ساییسیز یئنئ کلمه لر یاپیلایبله ر. تورکجه نین بو اولاناغی اورکه ن (همیشه) آچیقدير. آنجاق بو اولاناغین اییی، دوغرو و یئرلی یئرینده قوللانیماسی گره کیر.

يئنى سۆزلىرى تۆرە مە نىن ايلكىن و بيرجه آماجى، اونلارين خالقين و دانىشيق ديلينده ايشله ديلمه ويا منيمسه نمه لرى دئييلدير. گئچك آماج، ديلين ياشاماسىنى سوردورمه سىنى، گليشمه سىنى و باينماسىنى ساغلاماق؛ گرە كسىنىم دويولدوغوندا، اۆز اوزمانلىق آلانلارينداكى يازيلاريندا اويقون تور كچه قارشىلىقلاردان يارارلانماق ايسته يه نلره اونلارى - ايلگىلى سۆزلوكلرده- سونا بيلمكدير.

"ديل موهنديسلىيى" نه قارشى "دوغال سوره ج"

بیر- بير سيرا اۆلكه لرده يئنى دئگىلىرى تۆرە تمه دن يئتگىلى، سوروملو و اوزمان اولان شخص و شخصيتلردن اولوشموش اركله ت (دؤولت) يا دؤولت دىشى قوروملار وار اولموشدور. سۆز ائديله ن قوروم-قوروللار، و او قورولون اويه لر نين گۆره وى، يئنى سۆزجوک اؤنه رمك، اونلارى تارتيشماق، سس وئرمه يولو ايله اونايلاماق (تصدىقله مه)، تابلاماق (قبول ائتمه)، توغرىلى (رسمى) يارلىقلارلا توپلومدا يايماق، يايقىنلاشديريلمالارنى دئنه تله مك و سورولان سورولار يانيت وئرمكدير. باشقا بير دئييشله بو قوروملارين گۆره وى "ديل موهنديسلىيى" دير.

ايكى- بو كىمى قوروم و قوروللارين وارلىغى و چالشماسى بير نئجه آچيدان يارارلى اولاييله ر. او جومله دن: يانلىش دئگىلرين تۆرە ديلمه ايمكانىنى آزالتماق، داها چوخ سايبدا دئگى تۆرە تمه ايمكانىنى ياراتماق، تۆرە ديله ن يئنى دئگىلىرى اونايلاماق، تۆرە ديله ن يئنى دئگىلرين قىسسا بير زامان ديليمينده، ان گئنىش بيجيمينده آيدىنلارلا خالق كوتله لر نين ديلينه يئرله شديره بيلمك، يئنى سۆزجوک تۆرە تمه ايشينده اورتايا چىخابيله جك قارقاشانى اؤنله مك و

اوچ- بو كىمى يئتگىلى قوروملار آراجىلىغى ايله يئنى دئگى تۆرە تمه نين، بير سيرا اۆزه ل تاريخى دوروملاردا، اؤرنه بين اۆز دؤولتلىرى اولان ميللتلرده و بو دؤولتلىرى ده يئنه رينجه اوتوريتته سى اولان توركييه و ايسراييل كىمى اۆلكه لرده باشارىلى اولما شانسى چوخ يوكسه كدير. بوگونكو "يئنى توركجه" و "يئنى عىبرانىجه" تملىنده بو يوللا يارانمىش ديللرديرلر.

دۆرد- ايران و گونئى آذربايجاندا دا بئله نچى بير و يا بير نئجه قوروم-قورولون ياراديلماسىنا چابا گؤسته ريلمه لى و ياراديلاندان سونرا دا اونلارين چالشمالارينا اوموق (دستك) وئريلمه ليدير.

بئش- آنجاق بير سيرا باشقا ديللرين اؤرنه كلرينده گؤرولدويو كىمى، بئله قوروملارين وار اولماسى، يارارلى اولسا دا گرە كلى دئييلدير. "ديل موهنديسلىيى" بير ديلده نئولوژيسملرى ياراتما، اونايلا و يايقىنلاشديرما اوچون وار اولان و دوشونه بيله جك يول و يؤنته ملردن تكجه بيريدير.

آلتى - يئنى سۆزجوكلر ياراتما و اونلارى ديله قازانديرمانين باشقا يوللاردان بىرى ده "فردى تشببوت" و يا "دوغال سوره ج" دىر. بورادا -رسمى بىر قوروم اوبه لر يىن "دىل موهندىسلىيى" و يئنى كلمه تۇره تمه سى يئرينه- يازار، قوشار، دىلچى، گۇر كسۇز چو (ادبىياتچى)، آيدىن و اوزمان شخصلر فردى گىرىشىملرى (تشببوتلرى) ايله، ايلگىلى و يئنگىلى اولدوقلارى آلانلاردا يئنى دئگىلر تۇره دىرلر. تۇره ديله ن يئنى دئگىلرى ايسه - رسمى بىر قورومون بويورقانلىقلا خالقا داياتماسى و ايتته كلمه مه سى يئرينه - داها اويقون، داها وئرىملى، داها دوغال و داها دئموكراتىك بىر يۇتته مله، يعنى اۇز ادبى و بىلیمسه ل ياپيتلاریندا ايشله ده ره ك، باشقالارینا، آیدینلارا و خالقا سونوب تارتیشماغا آچیرلار.

يئددى - بوتون دىلدرده تۇره ديله ن يئنى دئگىلرین توتونوب منیمسه نمه سى و اۇنه ردیکلرى سۆزجوكلرین اونايلانماسى دا حۇكمن آدى گئچه ن قوروم-قوروللارین الی ايله اولمالیدیر. اۇرنه یین آیدین، یازار، قوشار و بیلیم آداملارینین یاراتدیقلاری یئنى سۆزجوكلرى اۇز اثرلرینده ايشله ده ره ك خالقا سونمالاری دوروموندا، یئنى كلمه نین اونايلانماسى (تصدیقله نمه سى)، توغوالی اویلاما (رسمى سس وئرمه) و دؤولت قورومونا دئبیل؛ خالق، آیدین، یازار، قوشار، بیلیم آداملاری و تاریخه بیراخیلیر. بئله جه توپلوم طرفیندن ارکینجه به یه نیله ن، توتولان و منیمسه نه ن تۇره تیلر قالیر، منیمسه نمه یه نلر ايسه توتولمور، اونودولوب گئدیر و اونلاردان تکجه اۇنه ریدیکلرى سۆزلوک، پیتیک، درگی و... ده ایز قالیر. دونیانین بىر چوخ چاغداش دىلى او جومله دن اینگیلیز، فیرانسىز، ماجار، آلمان و کیمی دىلر تاریخین دوغال سوره جینده اۇزلرینی سوره کلی اولاراق بو یۇتته مله یئنیله بىر، یئنیله شدىریر، یئنجیلله شدىریر و چاغداشلاشدىریرلار.

سککیز - دنگى تۇره تمه ده كى دوغال سوره ج- فردى گىرىشىمچىلىك يۇتته مى، اۇز مىللى دؤولتى اولمايان و هۇرگوتلو چالیشماغا آلیشمامیش، یا دا باتى اۆلكه لرینده كى كیمی دؤولت اوتوریتته سینه آز یاویشمیش (اونس توتوموش) دئموكراتىك توپولملارا داها اويقوندور.

دوققوز - دوغالین (البته) بىر دىلین بو ايكى يول و يۇتته مین هر ايكىسینه باش وورماسى و بو ايكى اولانغین هر ايكىسینه بییه (صاحب) اولماسى، اۇزونو یئنیله مه سى آچیسیندان داها باشاریلی سونوجلار دوغوراجاقدیر.

اون - دىلین یئنیله نمه سى و یئنى دئگىلرین تۇره ديلمه سى ایشینی تکجه بو قوروم-قورولا تاپشیرمانین؛ یا دا بئله بىر قورول یوخ ايسه، قورولماسى مومکون دئبیلسه و یا زامان آلاچاقسا، فردى گىرىشىمچىلىك (تشببوتو) يولونا باش وورمامانین هئج بىر آنلامى یوخدور.

یئنى سۆزجوک تۇره تمه نین ایلکه لرى

بیر - بیر دیلده یئنی دئگی تۆره تمه نین بللی واختی و اویقون دۆنه می یوخدور. دیل دیرگیلی (جانلی) بیر وارلیق اولدوغو اوچون، اؤزونو -اونو قونوشانلار و ایشله ده نلر آراجیلیغی ایله- سوره کلی گلیشدیرمه لی، دونیاداکى ده بییشیکلیکلره - یئنی قاوراملارا یئنی تۆره تیلرله قارشیلیق و یانیت وئره ره ک اویوم ساغلامالییدیر.

ایکی - یاشایان بیر دیلین سوره کلی یئنی دئگیلر تۆره تدییی، اۆته یاندان یئنی دئگیلر تۆره تمه یه ن بیر دیلین، اولومه دوغرو یول آماقدا اولدوغو بیلینه ن بیر گئچه کدیر.

اوچ - ایران و گوئی آذربایجان ین ایچینده بولوندوغو قوشوللاردا، دیلیمیزین باخیمی و قورونماسی، ایران دؤولتینین یولا گلمه سی و نه واخت قورولاجاغی، حتتا قورولوب قورولما یا جاغی بیله بللی اولمایان قوروملارین (فرهنگستان زبان و ادب ترکی) اورتایا چیخماسیندان سونرایا بیراخیلانماز.

دۆرد - اۆزه للیکه بو ایش، بوتونویله اولوسلار آراسی سییاسی بیر سورون اولان گوئی آذربایجان ین اۆزه رک و یا باغلیسیز ارکله تینی قورماسی ایله ایلیشگیله ندیریلمه مه لیدیر.

بئش - ایراندا تورکجه و عربجه کلمه لرین فارسجادان آتیلماسی و بو دیلده یئنی قاوراملارا فارسجا قارشیلیقلار آختارمانین یوز ایله یاخین بیر تاریخی واردیر. بوگون ایران ایسلام جومهورییتی یئنی فارسجا دئگیلر تۆره تمه ایشینی سورعتله قاباغا آپارماقدادیر. بوگونکو قوشوللاری گۆز اؤنونده آلاق، ایراندا و گوئی آذربایجاندا تورکجه نی قورومانین واختی، و بو ارادا یئنی دئگیلرین تۆره دیلمه زامانی، گله جک دئیل ایندیدیر؛ یارین دئیل بوگوندور. بیز نه تک گئج قالدیغیمیز یئنی ایفاده و کلمه لر دوزه لتمه یه دیره نگ ائتمه مه لییک، بلکه لاپ ترسی بو ایشه تله سمه لییک.

آلتی - تورکجه، تورکییه و آذربایجان جومهورییتینین اولدوغو قده ر، بیزیم ده میلی دیلیمیزدیر. بو ندنله ده اونو منیمسه مک، قوروماق، گلیشدیرمک؛ اونا بییه له نمک و یؤن وئرمک، اونلارین اولدوغو دنلی (قده ر) بیزیم ده حاققیمیز و گۆره ویمیزدیر. دوغال اولاراق اؤز میلی دیلیمیزله ایلگیله نمه میز اوچون، اونلارلا اویوم ایچینده ایش بیرلیی یایماق - یارارلی اولسا دا - گره کلی بیر قوشول دئیلیدیر.

یئددی - گونوموزده گوئی آذربایجان ین ایچینده بولوندوغو قوشوللاردا، تورکجه میزده یئنی سۆزجوک تۆره تمه ایشی، بللی بیر کیمسه لرین، اۆزه ل بیر قوروم و قورولوشلارین سوروملولوغوندا و تکه لینده دئیلیدیر.

سککیز - یئنی دئگی تۆره تمه ایشینه هامی، اۆزه للیکه بیلیم، گۆرکسۆز (ادبیات)، اولوق (هنر)، اکینج (فرهنگ)، قوراشدیریم (تکنولوژی) و یؤنه تگی (سییاست)، ژورنالیسم ایله اوغراشیب بو آلانلاردا تورکجه یازیب یارادان گنجلر، یئتگیلی کیمسه لر اولاراق قاتیلمالیدیرلار.

دوققوز - اۇنە ریلە ن، یارادیلان، تۆرە دیلە ن یئنی سۆزلی - هر یئنی دئگی اوچون گرە کلی و آیرینتیلی آچیقلامالار وئریله ره ک- وار اولان بوتون آراجلارلا اۆزلە لیکله وئبللق-سایتلارلا خالقا اولاشدیرماق گرە کیر. بئله جه یئنی تۆرە تی حاققیندا، دیل و ائستتیک و ... آچیلاریندان دوشونجه و گۆروش بیلدیرمه، تارتیشما ایمکانی یارانمیش اولار.

سۆزجوک تۆرە تمە نین قوراللاری

بیر - دیلیمیز فارسجا سۆزجوکلر طرفیندن ائلیک (ایستیلا) ائیدیلدییینه گۆره، یئنی دئگیلر باشدا دیلیمیزده کی "فارسجا" سۆزجوکلره (فارسسیم) قارشیلیق تۆرە دیلمه لیدیر.

ایکی - ایلیک باشدا دیلیمیزده "یایقین" اولاراق قولانیلان، ان سیخ ایشله دیله ن و تورکییه ایله آذربایجان جومهوریتلرینده ده تورکجه قارشیلیقلاری بولونمایان "فارسجا" سۆزجوکلره قارشیلیق، تورکجه سۆزجوکلرین تۆرە دیلمه سی گرە کلیدیر. دیلیمیزده یایقین اولاراق ایشله دیله ن هر فارسجا سۆزجویه، کسینلیکله اویقون تورکجه قارشیلیقلار بولونمالیدیر:

اؤرنکلر: یئددیجه "Yeddicə" (هفته)، "اوزلوق Uzluq" (هنر)، "اورام Uram" (خیابان)، "اور Ur" (شهر)، "سوی Sevi" (دوست)، "آست آرخ Astarx" (کهریز)، "ئوئت Evet" (بلی)، "یوکونج Yükünc" (نماز)، "آغیزقا Ağızqa" (پنجره)، "هۆره ک Höräk" (دیوار)، "اؤرتکون Örtkün" (خرمن)، "اؤتونمک Ötünmæk" (خواهش کردن)، "باهادیر Bahadır" (پهلوان)، "تیگین Tigin" (شاهزاده)، "خاقان Xaqan" (شاه)، "دیرگی Dirgi" (جان)، "سوچون Süçün" (شیرین)، "قاراغی Qarağı" (کور)، "ساغیر Sağır" (کر)، "گئچیک Geçik" (کوچه)، "یاشیرقا Yaşırqa" (پرده)، "یالین Yalın" (ساده)، "بیر Yır" (آواز)،

اوچ - بیر دیلین دیل بیلگیسی و ان باشدا ادات ى، باشقا بیر دیلین ایستیلاسینا اوغرارسا، او دیل یوخ اولماقدادیر دئمکدیر. دولاییسی ایله دیلیمیزده ایشله دیله ن فارسجا اداتین هامیسینا تورکجه قارشیلیقلار بولونمالی و فارسجا اداتین ایشله دیلمه سینه سون وئریلمه لیدیر. بو قارشیلیقلاری بولماق اوچون، دیرچه لتمه و درله مه یؤنته ملرینه اۇنجه لیک وئریلمه لیدیر.

اؤرنه کلر: آنجاق Ancaq (اما، لکن، ولی)، اوچرا Uçra (چونکه، زیرا)، اویسا Oysa (در حالیکه)، آزی Azı (یا، و یا)، ایدی İdi (اصلا، ابداء، هرگز، هیچوقت)، ارکی Ərki (آیا، او گلیر می ارکی؟= آیا او می آید؟)، آبارین Abarın (اگر، در صورتیکه، آبارین او گئتسه= اگر او برود)، دوغالین Doğalın (البته، طبیعتا)، ایسره İsrə (به جز، به غیر از، مندن ایسره= به غیر از من)، ندن Nədən (به چه سبب، از چه روی، چرا)،

ایشته İştə (محض، اینک، همانا)، اوقرو Uqru (بدون، من اوقرو= بدون من)، نئیسە Neysə (علی ای حال، به همه حال، در هر صورت، به هر حال)، سونوجدا Sonucda (در نتیجه، نتیجتا)، کسین Kəsin (حتمی، قطعی، محتوم)، بیرجه Bircə (یگانه)، یالنین Yalnız (صرفاً، منحصرأ)، اورکه ن Ürkən (همیشه)، ارینج Ərinc (شاید، بلکه، احتمالاً، او گلدی ارینج= شاید او آمد)، ...

دۆرد- فارسجا و تورکجه نین هر ایکسینده ایشله دیله ن اورتاق عربجه سۆزجوکلرین هامیسینا، اۆزه لیکله یاقین اولاراتاق قوللانیلانلارا قارشیلیق، تورکجه سۆزجوکلرین تۆره دیلمه سی گره کلیدیر.

اۆرنه ک: دئگی Degi (کلمه)، مقاله (قوشانتی Qoşantı)، سیاست (یۆنه تگی Yönətgı)، دین (بوته م Bütəm)، علم (بیلیم Bilim)، "ارکله ت Ərklət" (دولت)، "کوی Küy" (موسیقی)، "یئگی Yegı" (غذا)، پیتیک Pitik (کتاب)، بودونج Budunc (جمهوریت)، ادبیات (گۆزک سۆز Görksöz)، ادبی (گۆزکول Görkül)، حرف (بیچیک Biçik)، حیوان (ایلخی İlxi)

بئش- دیلیمیزده ده بیشیمه اوغرامیش اولان ایشله ک فارسجا سۆزجوکلر اوچون ده تورکجه قارشیلیقلارین تۆره دیلمه سی و ایشله دیلمه سی یئیدیر:

اۆرنه ک: فارسجا کۆکه نلی اولان "چیرکین"، "دسته کله مک"، "زنگین" کلمه لری یئرینه تورکجه "گۆرکسوز Görksüz" (گۆرکلو Görklü = زیبا)، "اوموقلاماق Umuqlamaq" (اوموق Umuq = حمایت، پشتیبانی، دستک) و "وارسیل Varsıl" (یوخسول Yoxsul سۆزجویونده اولدوغو کیمی) سۆزجوکلری ایشله دیلمه لیدیر.

آلتی- دیلیمیز، دوغرودان اروپا دیللی طرفیندن یوخ اولما بئلینی (تهلوکه سی) ایله قارشلی قارشلییا دئییدیر. دولاییسی ایله دیلیمیزده یاقین اولاراتاق قوللانیلان اولوسلارآراسی اورتاق سۆزجوکلره (انترناسیونالیسم) قارشیلیق تورکجه سۆزجوکلر تۆره تمک، گره کلی دئییدیر، آنجاق یارارلیدیر. آیربجا اروپا کۆکه نلی کلمه لره قارشیلیق آختاراندان، اونلارین یئرینه فارسجا و عربجه کلمه لر یئرله شدیرمک یانلیشدیر.

اۆرنه ک: ماشین (?)، تاکسی (?)، موزئی (?)، پولیس (?)، مترو (آست اور Astur)، پوست (اولاق Ulaq)، بیلاستیک (یوغروق Yuğruq)، اینتئرنت (هۆرون آراسی Hörüনারاسی)، ائکسپیرئس (چاپار Çapar)، تئراپی (توختاتی Toxtatı)، تئور (بیلقی Yılcı)، سئکولاریسم (بوندالیق Bundalıq)، لائیسسیم (ائله ملیک Eldəmlik)، لیئرالیزم (اۆزدنچیلیک Özdənçilik)، دیکتاتور (بویورقان Buyurqan)، دئموکراسی (ائل ارک Elərk)، بورژوا (اورسوی Ursoy)، پارکینگ (دورلاق Durlaq)، سوپئرمارکنت (یئکه ساتاق Yekə sataq)، پاسپورت (گئچیشلیک Geçişlik)، متروپول (پالیق Palıq) ...

يئىدى – يئنى ياپىلان كلمه لردە ايدى (هئچ) بىر ياپماجىلىق (صونعيليك) بولونمامالى و دويولماماليدير. ديل، اونو سانكى اۆزلوبوندىن اورتايا چىخارمىش كىمى اولماليدير. هامى اونون يئنى دئىيل، اسكىدن برى وار اولان بىر كلمه اولدوغونو سانماليدير. يئنى دئگىنين ياديرقانماماسى، ياپما دويقوسونو اوبانديرماماسى، قوشقولار ياراتماماسى، ائعتيراض و عوصيان سسلرى دوغورماماسى گرە كير.

اۆرنه ك: تور كىبه ده تۆره ديله ن "دنگه له چ Dəngələç" (سوپا)، "سابتاقىچ Saptacıq" (پيش بىنى كنده) كىمى سۆزجوكلر باشاريلى تۆره تيلر دئىيلديرلر.

سككىز – اسكى بتيكلردن (متينلردن) چىخاريلان بايرى دئگىلرين بىچىملرى چوخ واخت، اسكى دۆنه مين سس بىلیمىنى (فونئيتىينى) داشىبير اويسا تۆره ديله ن سۆزجوكلر، اولابىلدىكجه چاغداش، اۆلچوت تور كجه و سسللى اويومونا ياخين اولماليدير.

اۆرنه ك: فارسجا پياده كلمه سىنين اسكى تور كجه ده كى قارشىليغى "ياداQ Yadaq" دير. بو كلمه چاغداش تور كجه ميزده اورتاداكى "د'نين" ي" ايله ده بيشديريلمە سى و سونداكى "ق'نين آتيلماسى ايله، "يايا Yaya" بىچىمىنى آلماليدير. فارسجا پياده'نين تور كجه قارشىليغى، "يايا" Yaya دير. بو كۆكدن ياپىلان "يايايولو Yayayolu"، پياده رو آنلاميندادير.

اۆرنه ك: اسكى تور كجه ده بيمار، ابدى و مست كلمه لر ينين قارشىليقلارى اولان سيرايا "سايرو Sayru"، "بنگو Bəñü" و "اسروك Əsrük"، گونوموزده كى چاغداش تور كجه ده "سايرى Sayrı"، "منگى Məngi" و "اسريك Əsrik" بىچىمىنده ايشله ديلمە ليديرلر.

دوققوز – تور كجه اكلى بىر ديل اولدوغونا گۆره، دوغرو اكلرى دوغرو بىر بىچىمده ايشله تمك گرە كير.

اۆرنه ك: تور كىبه ده تۆره ديله ن "باغىمسىز Bağımsız" كلمه سى تور كجه ديل بىلگىسینه گۆره يانليش بىرتۆره تيدير (–م اكى فتعلدن آد ياپار، آدان دئىيل). "مستقل" كلمه سى اوچون اويقون تور كجه قارشىليق "باغىلسىز Bağılsız" دير. (–ل اكى آدان آد ياپار: قىزىل Qız.ıl، ياشىل Yaş.ıl، سوتول Süt.ül، باشىل Baş.ıl، قومول Qum.ul، اوسول Us.ul، آغىل Ağ.ıl، كۆنول Kön.ül، يونگول Yüngül كىمى)

اۆرنه ك: آزاد قارشىليغىندا تور كىبه ده تۆره ديله ن "اۆزگور Özgür" كلمه سى اويقون دئىيلدير، اوچرا (چونكو) يانليش بىر اكله ياپىلميشدير. تور كجه ده بئله بىر آنلام و گۆره وى اولان "–گور gü" اكى يوخدور. آزاد'ين اسكى تور كجه ده كى قارشىليقلارى "ار كين Ərkin" و "اۆزدن Özdən" دير.

اؤرنه ك: توركييه ده يۇن بيلديره ن "ئى ey" اكي ايله فئعلره آرتيريلاراق ياپيلميش ياتاي Yatay، ياپاي Yapay كيمي سۆزجوكلر يانليشدير. اوچرا "ئى" اكي آددان آد ياپار (قوزئى، گونئى)، فئعدن دئيبيل.

اون - توركجه ده اكلر ايشله ك (ديرگيلى)، آز ايشله ك و ايشله ك اولمايان اولماق اوزه ره اوچه آيريليرلار. بير ديلده يئنى كلمه لر چوخ واخت ايشله ك اكلرله مئيدانا گتيريلير. آراسيرا آز ايشله ك بير اكين ايشله رليك قازانديغى دا گؤروله بيلير ("ه و" اكي، "گوره و Görəv"، "اوده و Ödəv"، "ايشله و İşləv"، "توره و Türəv" كلمه لرينده، "ئى" اكي، "دوزئى Düzey"، "ياناي Yanay"، پروفيل، "يوزئى Yüzey، سطح"، "بيرئى Birey"، "فرد"، "ديكئى Dikey عمودى"، "يؤئى Yöney، بردار"، "ئشئى Eşey، جنس"، "اوجاي Ucay، قطب" كيمي)، آنجاق بو سئيره ك بير دورومدور.

اؤرنه ك: توركييه ده توره ديله ن "آراشديرماتاي Araşdırmatay" (انستيتو)، "آيقالو Ayqalav" (كنفرانس) كلمه لرى، سئيره ك ايشله ك اولان (-تاي، باتى توركجه سينده بو اك وار اولماميشدير) و ايشله ك اولمايان (-لاو) اكينى قوللاناراق ياپيلديقلارى اوچون، اويقون توره تيلر دئيبيليرلر.

اون بير - يئنى توره ديله ن سۆزجوكلرين ساغلام اولماسى توركجه ديل بيلگيسى و قورالارينا اويقون اولاراق ياپيلماسينا باغليدير.

اؤرنه ك: آذربايجان بودونجوندا (جومهوريتينده) فارسجا شماره و اعلاميه قارشيليجيندا ايشله ديله ن "ساي Say" و "بيلديريش Bildiriş" و گونئیده آراسيرا ايشله ديله ن "اؤنه ر Önər" سۆزجوكلرى تورك ديل بيلگيسى آچيسيندان يانليشدير. "شماره"، "اعلاميه" و "پيشنهاده، تكليف" نين توركجه دوزگون قارشيليقلارى "ساي Say"، "بيلديرى Bildiri" و "اؤنه رى Önəri" دير (اعلاميه نين توركجه قارشيليجى ايسه "دويورو Duyuru" دور).

اون ايكي - توره ديله ن سۆزجوكلر، يانليش كؤك اساسيندا ياپيلميش اولماماليدير.

اؤرنه ك: توركييه ده سمبول آنلاميندا توره ديله ن سيمگه Simgə سۆزجويو يانليشدير. اوچرا توركجه ده بو آنلامدا اولان سيم Sim كؤكو يوخدور.

اون اوچ: توره ديله ن سۆزجوكلر آنلام قارقاشاسينا يول آچماماليديرلار.

اؤرنه ك: "كلمه" قارشيليجيندا توركييه ده اؤنه ريله ن "سۆزجوك Sözcük" كلمه سى، كيچيك سۆز، بالاچا سۆز كيمي يانليش آنلاملارا يول آچماقدادير، اوچرا -جيك اكي كيچيلتمه اكيدير. آنلام اولاراق يانليش اولماسينا رغبتم بو توره تى، نه تك توركييه ده بلكه آذربايجاندا دا چوخ گئنيش ياپيلميش و خالق ديلينده منيمسه نميشدير. بيزجه

بو کلمه نى قورتارمانين تک يولو، -جىک اكينين ايکينيچى آنلامى اولان، "بىر شئىن ده يه رىنى آلچالتماق و اشاغىلاتماق" دان کۆمه ک الماق و "سۆزجوک" کلمه سىنى، يالنىز داها اوستون دىل اولان ادبى و يازىلى دىله گىرمه مىش، دانىشيق و سۆزه ل دىل و آغىزلارا خاص اولان و يابانجى کۆکه نلى کلمه لر آنلامىندا ايشله تمکدىر.

اۆرنه ك: "بىوگرافى" کلمه سى قارشىلىغىندا تورکىيه ده تۆره دىله ن "اۆز گئچمىش" Özgeçmiş کلمه سى آنلامجا قارقاشايا يول آچدىغىندان اوبقون بىر تۆره تى دئىلدىر. بوراداکى "اۆز" کلمه سى ائشىده ن كىمسه ده قىيسالىق، اۆزه تلىک آنلامىنى اوباندىرىر. اوبسا بىوگرافى چوخ اوزون دا اولاييله ر. بو آچىدان بىوگرافى کلمه سى اوچون آزربايجان بودونجونا اۆنه ريله ن "اىللرلىک" İllərlik کلمه سى داها اوبقوندور.

اون دۆرد - تۆره دىله ن سۆزجوکلر كسىنلىكله سس ده بىشىمى قورالارىنا اوبماليديرلار.

اۆرنه ك: اسكى توركجه ده "مدح و تحسین كردن"، "پند و موعظه دادن"، "مادر" و "تصمیم" آنلاملارینی داششیان، "اۆگ" بىچىمىنده بىرجه سۆزجوک وار ایدی. بوگون ايسه اسكى اۆگ بىچىمى بىر نئچه يئنى بىچىمه ايرىشمىش و "اؤومک" Övmək (مدح کردن؛ اؤوگو Övgü=مدح و قدردانى)، "اؤگ" Ög (تصمیم؛ اؤگله شمک Ögləşmək=تصمیم گرفتن)، "اؤىمک" Öymək (پند دادن؛ اؤیوت Öyüt=پند و اندرز) و "اؤک" Ök (مادر؛ اؤكسوز Öksüz=بدون مادر) سۆزجوکلرىنى اورتايا چىخارمىشدىر.

اۆرنه ك: اسكى توركجه ده ادعا، خبر، پىغام، سخن، ضرب المثل، ... آنلاملارى داششیان "ساب" سۆزجوو، بوگون ایددىعا آنلامىندا گله ن "ساو" Sav بىچىمىنده سؤيله نىر. بو کۆكدن ياپىلان "ساوجى" Savcı سۆزجوو، دادستان، مدعى العموم و "ساولاماق" Savlamaq ایددىعا ائتمک آنلامىندا دىر. (خبرين قارشىلىغى ايسه سالىق Salıq دىر)

اون بئش - تۆره دىله ن سۆزجوکلرىن قولغا ياتقىن اولماسى يئىدىر.

اۆرنه ك: اسكى توركجه ده فارسجا "هنر" سۆزجووونه ايکى قارشىلىق واردىر: "دۆروت" Dörüt و "اوزلوق" Uzluq . بونلاردان "اوزلوق" Uzluq کلمه سى قولغا داها ياتقىن اولدوغو اوچون يئيله نمه لىدىر. بو کۆكدن ياپىلان "اوزلو" Uzlu و "اوزمانج" Uzmanc (هنرمند)، "اوزلوجا" Uzluca (هنرمندانه) و "اوزول" Uzul (هنرى) سۆزجوکلرى واردىر. (آنجاق دۆروت سۆزجووونه ده سۆزلوکلرده - اونودولماماسى اوچون - كسىنلىكله يئر وئرىلمه لىدىر).

اۆرنه ك: فارسجا فرهنگ سۆزجووونه قارشىلىق، اسكى توركجه ده "كئىيندىرىك" Keyindirik و يئنى تۆره دىله ن "اكنىج" Əkinc دئگىلىرى واردىر. بونلاردان اكنىج سۆزجوو قولغا داها ياتقىن اولدوغو اوچون يئىدىر. (آنجاق كئىيندىرىك سۆزجووونه ده سۆزلوکلرده - اونودولماماسى اوچون - كسىنلىكله يئر وئرىلمه لىدىر).

اون آلتی – تۆره دیله ن تورکجه یئنی دئگینین، قارشیلیغیندا تۆره دیلمیش یابانجی سۆزجوکلردن قیسساراق اولماسی یئیدیر.

اۆرنه ک: ایستگاه کلمه سینه قارشیلیق آذربایجان جومهورییتینده "Dayanacaq" دایاناجاق و تورکییه ده "Duraq" کلمه لری ایشله دیلیر. دوراق کلمه سی داها قیسسا اولدوغو اوچون دایاناجاقدان اوستونره کدیر.

اۆرنه ک: فارسجا ناآرامی سۆزجویو قارشیلیغیندا آذربایجان جومهورییتینده ایشله دیله "Hüzursuzluq" قارشیلیغی، اصل کلمه دن داها اوزون اولدوغو اوچون اویقون بیر قارشیلیق دئییلدیر. ناآرامی نین تورکجه قارشیلیغی، "Darqinc" دیر.

اۆرنه ک: آذربایجان بودونجوندا "Qızılay" قیزیل آی قارشیلیغیندا ایشله دیله ن "Qırmızı" قیرمیزی آی پارا "Aypara"، آشیری اوزون اولدوغو اوچون اویقون بیر تۆره تی دئییلدیر. (آیریجا قیرمیزی کلمه سی تورکجه دئییلدیر)

اۆرنه ک: تورکییه ده تئوکراسی Teokrasi قارشیلیغیندا اۆنه ريله ن "Dinci Ərki" دینجی ارکی، ایکی کۆک کلمه و ایکی اکدن اولوشدوغو اوچون اویقون بیر تۆره تی دئییلدیر. (آیریجا دین کلمه سی تورکجه دئییلدیر). تئوکراسی نین اویقون تورکجه قارشیلیغی "Uğan" اوغان ارک "Uğanərk" دیر. ("اوغان" Uğan اسکی تورکجه ده تانری دئمکدیر).

اۆرنه ک: تورکییه ده مئعمارلیق قارشیلیغیندا تۆره دیله ن "Örəkmənlik" (قارشیلیغی هۆره کمئلیک اولار)، یئنیجه اۆنه ريله ن "Çatım" چاتیم دان داها اوزون اولدوغو اوچون اویقون بیر تۆره تی دئییلدیر. بو کۆکدن "Çatımçı" مئعمار آنلامیندادیر.

اون یئددی – تۆره دیله ن سۆزجوکلرین کۆک سۆزجوکلر اولماسی یئیدیر. بئله بیر سۆزجوکدن گره کدییینده راحتلیقلا یئنی سۆزجوکلر یارادیلابیله ر:

اۆرنه ک: شهر کلمه سی قارشیلیغیندا اسکی تورکجه ده بالقاسون Balqasun و یئنی اۆنه ريله ن اور Ur سۆزجوکلری واردیر. بونلاردان اور کلمه سی کۆک سۆزجوک اولدوغو اوچون داها اوستون و یئیره کدیر. بالقاسوندان تۆره دیله جک یئنی توره ولر چوخ اوزون اولدوقلاری حالدا، اور کلمه سیندن چوخ ساییدا قیسسا و قولغا یاتقین یئنی سۆزجوکلر اوره تيله بیله ر: اورداش Urdaş (همشهری)، اورلو Urlu (شهری)، اورباش Urbaş (شهردار)، اورجوق Urcuq (شهرک)، اورتیکیم Urtikim (شهرسازی)، اورلاراراسی Urlararası (بین شهری)، اورلوق Urluq (شهرداری). (آنجاق بالقاسون سۆزجویونه ده

سۆزلۈكلەردە - اونودولماماسى اوچون - كسىنلىكلە يىر وئرىلمە لىدىر. عئىنى كۆكۈن اولان پالىق Palıq ايسە مئتروپول آنلامىدا ايشلە دىلە بىلە ر).

اۆرنە ك: تونل كلمە سى قارشىلىغىندا اۆنە رىلە ن اويوت Oyut و ايچ گئچيت İçgeçit كلمە لرىندن، اويوت Oyut كۆك كلمە اولدوغو اوچون داها اوستوندور.

اۆرنە ك: كشاورزى كلمە سى قارشىلىغىندا آذربايجان جومهورىيتىندە ايشلە دىلە ن كند تصرروفاتى Kənd təsərrüfatı و ايران-توركييه دە ايشلە دىلە ن تارىم Tarım كلمە لرى واردىر. تارىم كۆك كلمە اولدوغو اوچون داها اويقوندور.

اۆرنە ك: اسكى توركجه دە تقويم قارشىلىغىندا "Yim يىم" سۆزو ايشلە دىلدى. بو سۆز كۆك كلمە اولدوغو اوچون، يئىنجه اۆنە رىلە ن "سوره لگە Sürelge، گون بىلگىسى Günbilgisi، گون سايار Günsayar" كىمى سۆزجوكلردن داها اويقون و اوستونره كدىر.

اون سىكىز - آنلامى تركجه و يئىنلىكلە آنلاشيلان سۆزجوكلر، گئچ و چتىن آنلاشيلان سۆزجوكلردن يئيره كدىرلر.

اۆرنە ك: فارسجا شادى كلمە سى قارشىلىغىندا دىلیمیزده سئوينج Sevinc و اؤگرونج Ögrünc كلمە لرى واردىر. سئوينج كلمە سى تركجه و يئىنلىكلە آنلاشيلدىغى اوچون داها يئىدىر. (آنجاق اؤگرونج سۆزجويونه دە سۆزلۈكلەردە - اونودولماماسى اوچون - كسىنلىكلە يىر وئرىلمە لىدىر).

اۆرنە ك: فارسجادا درصد كلمە سى قارشىلىغىندا آذربايجان جومهورىيتىندە فايىض Faiz و توركييه دە يوزده Yüzdə كلمە لرى ايشلە دىلدىر. يوزده Yüzdə كلمە سىندن نه اماچلاندىغىنى ائشىده ن بىر شىخس، اونو آب آيدىن سئزه بىلدىيى اوچون درصد كلمە سىنن قارشىلىغى اولاراق داها اويقوندور.

اۆرنە ك: فارسجادا ايشلە دىلە ن عربجه "انشعاب" كلمە سى قارشىلىغىندا "قوپوتو Qopuntu" سۆزو تۆره دىلمىشىدىر. بو يئنى دئگىنين تركجه قوپماقلا ايلگىلى اولدوغو آنلاشيلدىغى اوچون اويقون بىر تۆره تىدىر.

اۆرنە ك: آذربايجان بودونجونا "پىلاژ" قارشىلىغىندا ايشلە دىلە ن "چىمه رلىك Çimərlik" دئگىسى سون درجه قولاي آنلاشيلان بىر سۆزجوكل اولدوغو اوچون اويقون بىر اۆنە رىدىر.

اۆرنە ك: توركييه دە "رسيد" آنلامىدا تۆره دىلە ن "الندى Alındı" كلمە سى قولاي آنلاشيلير بىر دئگى اولدوغوندا اويقون بىر تۆره تىدىر.

اون دوققوز – هر بير يابانجى سۆزجويه قارشىلىق – بو سۆزجويون تک بير آنلامى وارسا – تک بير سۆزجوک تۆره ديلمه ليدير.

اۆرنه ک: "غرب" سۆزجويو قارشىلىغندا تکجه "باتى Batı" سۆزجويو ايشله ديلمه ليدير و بو کلمه نين قارشىلىغى اولاراق گون باتار کلمه سى ايشله ديلمه مه ليدير. "گون باتار Günbatar" تکجه "مغرب" کلمه سينين قارشىلىغىندا ايشله ديلمه ليدير. ("غروب" قارشىلىغىندا ايسه باتسىق Batsıq ايشله ديلمه ليدير)

اۆرنه ک: "شرق" و "مشرق" سۆزجوکلىرى قارشىلىغىندا، سیراسى ايله "دوغو Doğu" و "گون دوغار Gündoğar" کلمه لرى ايشله ديلمه ليدير. ("طلوع" قارشىلىغىندا ايسه "دوغسوق Doğsuq" ايشله ديلمه ليدير)

اۆرنه ک: "خبر" آنلامى قارشىلىغىندا اسكى دۆنه ملرده "ساو Sav" و "سالىق Salıq" سۆزلىرى ايشله ديليدير. بوگون ساو يالنيز "ايدديعا" (دوغرولوغو قانیتلانمايش بير خبر) آنلامىندا ايشله ديلديى اوچون، "خبر" ين تورکجه قارشىلىغى "سالىق Salıq" دير.

اۆرنه ک: "فرهنگ" آنلامى قارشىلىغىندا "اردم Ördəm" و يئنيجه تۆره ديلميش "اکينج Əkinc" سۆزجوکلىرى واردير. بوگون اردم يالنيز "معريفت" آنلامىندا ايشله ديلديى اوچون، "فرهنگ" ين تورکجه قارشىلىغى "اکينج Əkinc" دير.

ييرمى – بير نئچه ياخين يا دا بوتونويله آيريق (فرقلى) آنلامى اولان يابانجى سۆزجوکلىرىن، هر آنلامى اوچون آيريجا بير تورکجه سۆزجوک تۆره ديلمه ليدير.

اۆرنه ک: فارسجا ايشله ديله ن "فعال" سۆزجويون اوچ آنلامى واردير: "کوشا" (بير قونو و يا آلاندا چوخ چالیشان کيمسه)، "اکتيويست Activist" (بللى بير اماچ اوغروندا ساواشيم وئر ن کيمسه) و "اکشينيست Actionist" (سوموت بير ائيله مه قاتيلان کيمسه). کوشا آنلامىندا اولان "فعال" سۆزجويونون تورکجه قارشىلىغى "چالیشان Çalışqan"، "اکتيويست" آنلامىندا اولان فعال سۆزجويونون تورکجه قارشىلىغى "چاباجى Çabacı"، چابامان Çabaman و "اکشينيست" قارشىلىغىنداكى فعال سۆزجويونون تورکجه قارشىلىغى "ائيله مچى Eyləmçi" دير.

اۆرنه ک: فارسجا "روان" سۆزجويونون ايکى آنلامى واردير: "فصيح" و "روح". فصيح آنلامىندا اولان روان سۆزجويونون تورکجه قارشىلىغى "آخيجى Axıcı" و "روح" آنلامىندا اولان "روان" سۆزجويونون تورکجه قارشىلىغى "تين Tin" دير.

اؤرنه ك: فارسجادا ايشله ديله ن "تاريخ" كلمه سينين ايكي "گنچميش اولايلا ر History" و "مورخه Date" آنلاملاري واردير. گنچميش اولايلا ر آنلامينداكي تاريخين توركجه قارشيلغي "اؤته ك Ötək" و مورخه آنلامينداكي تاريخين توركجه قارشيلغي "ايلايگون İlaygün" دور.

اؤرنه ك: فارسجا ايشله ديله ن "معبد" كلمه سيندن اماج، عيبادت يئري ايسه "تاپينا ق Tapınaq"، زيارتگاه ايسه "گوروشگه Görüşgə"، قوتسال مكان ايسه "يئگ ائو Yegev"، مسجدسه "يوكونجله ك Yükünlək"، مقبره ايسه "ياتير Yatır"، ... كلمه لري ايشله ديلمه ليدير.

اؤرنه ك: فارسجادا ايشله ديله ن تبعيض سؤزجويونون آنلامي اولوملو (مثبت) تبعيض سه "ايريجاليق Ayrıcalıq"، اولومسوز (منفي) تبعيضسه "ايريمچيلىق Ayrımcılıq" اولماليدير.

اؤرنه ك: فارسجاداكي آزادي كلمه سي اينگيليزجه فيريديم Freedom آنلاميندا ايسه توركجه ده كي قارشيلغي "اركنليك Ğrkinlik"، اينگيليزجه ليئرتي Liberty آنلاميندا ايسه قارشيلغي "اؤزدنليك Özdənlik" دير. (توركييه ده توره ديله ن "اؤزگور Özgür" سؤزجويو يانليش بير توره تيدير).

اؤرنه ك: فارسجادا ايشله ديله ن "نو" كلمه سينين توركجه قارشيلغي، "معاصر" ايسه "چاغداش Çağdaş"، "مدرن" ايسه "يئنجيل Yenicił"، "جديد" ايسه "يئني Yeni"، "تازه" (نان تازه) ايسه "آجار Acar"، "تكرار" (از نو) ايسه "گينه Ginə"، بينه Yinə" دير.

يبرمي بير - فارسجا سؤزجوكلره قارشيليق توره ديله ن يئني سؤزجوكلر، توركجه كوكلر و اكلر آراجيلغي ايله ياپيلمالي و يا توركجه كوكلر دن اولوشماليدير. يئني دنكييلر توره تمك اوچون كسينيله فارسجا كوكلر و اكلر قوللانيلماماليدير. بو آچيدان آذربايجان جومهوريتينده فارسجا كوكلر و اكلردن (-ى، -نده، -خانه، -پرور، -كار، -گر، -بين، -هم، -نا، -بي -...) يارارلاناراق توره ديله ن يوزلرجه سؤزجويون هاميسي يانليش سايبيلير.

اؤرنه ك: خالقيميزين آدينى ده بيشديرمه ك اوچون قونداريلان "آزري Ğzəri" (آز+ه ر+ى) كلمه سي و بوتون تورك خالقلا ري و ديللريني آدلانديرماق اوچون توركييه ده Turkic قارشيلغي اولاراق ايشله ديله ن "توركي Türki" كلمه لري فارسجا-عربجه "سى" اكي كوومه يي ايله ياپيلديقلاري اوچون اويقون دئييلديرلر. آزر ده كي "ه ر" اكي، فارسجا "سى" اكي قارشيلغييندا اولدوغو اوچون، "سى" اكله مه يه گره ك يوخدور و بو كلمه نين دوغرو بيچيمي "آزر Azər" دير. توركيك كلمه سينين توركجه قارشيلغي ايسه "توركول Türkül" دور (آددان آد ياپان -ل اكي ايله؛ قيزيل، ياشيل، سوتول، باشيل، قومول، اوسول، آغيل، كوئول كيمي)

اؤرنه ك: فارسجا "همبستگى" سؤزجو يو قارشيليجيندا آذربايجان بودونجوندا (جومهوريتتنده) ايشله ديله ن "همرايلىك" Həmrəylik كلمه سى فارسجا (هم) + عربجه (راى) + توركجه (ليك) كلمه لر يندن اولوشموش بير كلمه اولدوغوندا دولايى، اويقون بير قارشيليق دئييلدير. فارسجا همبستگى سؤزجو يونون توركجه قارشيليجى، "دايانيشما" Dayanışma دير.

اؤرنه ك: فارسجا بيمارستان قارشيليجيندا ايشله ديله ن خسته خانا و مريضخانا و فارسجا باغ وحش قارشيليجيندا ايشله ديله ن "حئوان خانا" تركيبلرينده نه كؤك كلمه لر و نه ده "خانا" اكي توركجه دئييلدير. بيمارستان 'ين توركجه قارشيليجى "سايرى ائوى" Sayrivi و باغ وحش 'ين قارشيليجى "ايلخى ائوى" İlxivi دير.

اؤرنه ك: توركييه ده تترانس قارشيليجيندا توره ديله ن "خوش گورو" Hoşgörü تركيبي، فارسجا "خوش" كلمه سى ايله ياپيلديغى اوچون اويقون توره تى دئييلدير. تترانس 'ين اويقون توركجه قارشيليجى "دؤزون" Dözün (دؤزمك Dözmək مصدريندن) دئگيسيدير.

اؤرنه ك: توركييه ده "تحميلى" و "اجبارى" آنلاملارى قارشيليجيندا توره ديله ن "زورونلو" Zorunlu كلمه سى فارسجا "زور" كؤك كلمه كؤمه يى ايله ياپيلديغى اوچون اويقون بير توره تى دئييلدير. "اجبارى" 'ين اويقون توركجه قارشيليجى ايتمك İtmək و ايتيه له مك İtələmək مصدرلريندن اولان "ايتيه ك" İtək دير. (ماليات اجبارى = ايتيه ك وئرگى İtək vergi حجاب اجبارى = ايتيه ك اؤرتيه ك İtək örtək، مجبوريت = ايتيه كليك İtəklik، مجبور = ايتيه كلي İtəkli، مجبور شدن = ايتيه كله نمك İtəklənmək، مجبور كردن = ايتيه كله مك İtəkləmək).

اؤرنه ك: فارسجا آوازخوان سؤزجو يونون قارشيليجيندا آذربايجان بودونجوندا (جومهوريسينده) ايشله ديله ن خاننده Xanəndə (خواننده) و موغنى Müğənni (مغنى) كلمه لرى، يابانجى فارس و عرب كؤكه نليديرلر. خاننده و موغنى 'ين توركجه قارشيليجى آواز آنلاميندان اولان "بير" Yır "كؤكوندن ياپيلميش" Yırçı و "بيرار" Yırar دير.

اؤرنه ك: ماهواره، كانديد، مس، پايتخت، تظاهرات، خوشبين، محصل قارشيليجيندا آذربايجان جومهوريتتنده ايشله ديله ن پئيك، نامزد، ميس، پايتخت، نومائيش، نيكيين، طلبه كلمه لرى فارسجا و يا عربجه اولدوقلارى اوچون تابلانمازديرلار (قبول ائديلمه زديرلر). ماهواره 'ين توركجه قارشيليجى اويدو Uydu، نامزد 'ين آداى Aday، ميس 'ين پاخير Paxır، پايتخت 'ين باشكند Başkənd، نومائيش 'ين گؤسته رى Göstəri، نيكيين 'ين ايبيمسه ر İyimsər، طلبه 'ين اؤيره نجى Öyrənci دير.

دوردونجو سيرادا كى قايناق-چيخاق

يابانجى دىڭى الماق: يىنى بىر نىسە يا قاورامىن گىدىيى يىردن، آدىنى دا بىرلىكە الماق دىمكىدەر. آلىنان يابانجى دىڭى، يا دىلدە قارشىلىغى اولمايان، يا دا اولوب آنجاق گىنە دە دىلە آلىنان آرتىق بىر سۆزجو كدور. بىرىنچى دورومدا دىلدە قارشىلاشان يىنى بىر نىسە و يا قاورامىن كىلمە سى يوخدور. اۆزە لىلكە اشىلار يىن بىرلىكە گىرىدىيى كىلمە لر يىن دىلە سورعتلە گىرمە و يايىلما گوجو واردىر:

اۆرنە ك: آيت، غزل، هندسە، كىمىيا، اوتوموبىل، رادىيو، تىلفون، تىلفون، تىلفون، موتور، بانك

ياكىنچى دورومدا دىلە گىرە ن يابانجى كىلمە نىن او دىلدە اۆنچە دن قارشىلىغى واردىر. بىلە آرتىق كىلمە لر يىن دىلە گىرمە سىنن نىنلىرى چىشىت و دە يىشېكلىك اىستە يى؛ يابانجى كىلمە لره اۆزە نمە؛ يابانجىلارى يانسىلاما؛ كىلمە لر آراسىنداكى وار اولان چالار (نوانس)؛ يابانجى سۆزجو يىن قىسسالىق، ياقىنلىق، اينچە لىيى؛ و تصادوف اولاراتق سىرالانابىلە ر.

اۆرنە ك: يىمىش Yemiş - مئوه، اسلان Aslan - شىر، باھادىر Bahadır - پهلوان، خاقان Xaqan - شاه، بن Bən - خال، ام Əm - دوا،

لاپ ياخشىسى بىر دىل يىن اۆز قايناقالارىندان بىلە نمە سىدىر. آنجاق دىل يىن كىلمە آلىش وئرىشلىرى، اكىنچ (كولتور) اىلىشكىلىرى و اوبقارلىق (مدنىيت) ائىگىلرىندىر و اولار دان قاقماق اولاسى (مومكون) دىيىلدىر. بو اوزدن دىل يىن يابانجى كۆكە نلى كىلمە لر اور كە ن (ھمىشە) بولونور. دىلە يابانجى كىلمە الماق دىيىل، يابانجى دىل بىلگىسى (قىرامىر) قورالى الماق بىلنىلدىر (تھلو كە لىدىر).

سۆزلوك Sözlük:

آچى Açı: زاويه
آخىن Axın: ھجوم
آراج Arac: ابزار
آراجىلىق Aracılıq: واسطە گرى
آراماق Aramaq: جستجو كردن
آرتىق Artıq: اضافى
آشاما Aşama: مرحله
آلان Alan: عرصه
آلىنتى Alıntı: اقتباس
آنچاق Ancaq: اما، ولى، لاكن

آنلام Anlam: معنی
 آیریشما Ayrışma: افتراق
 آیرینتیلی Ayrıntılı: مفصل
 آییقلاماق Ayıqlamaq: چیزی متفاوت را از بقیه جدا کردن
 ائتگی Etki: تاثیر
 ائتمه ن Etmən: عامل
 ائلیک Elik: استیلا
 ائییتیم Eytim: پرورش
 ارکله ت Ərklət: دولت
 ارکین Ərkin: آزاد
 اک Ək: علاوه
 اکلہ مه لی Əkləməli: التصاقی
 اکینج Əkinc: فرهنگ
 اوچرا Uçra: زیرا، چونکه
 اور Ur: شهر
 اورکه ن Ürkən: همیشه
 اوزلوق Uzluq: هنر
 اوزمان Uzman: متخصص
 اوزمانلیق Uzmanlıq: تخصص
 اولاسی Olası: محتمل
 اولاناق Olanaq: امکان
 اولاناقلی Olanaqlı: ممکن
 اولوشماق Oluşmaq: متشکل شدن، پدیدار شدن
 اولومسوز Olumsuz: منفی
 اولوملو Olumlu: مثبت
 اوموق Umuq: حمایت، پشتیبانی
 اونایلاماق Onaylamaq: تصدیق کردن
 اويسا Oysa: در حالیکه
 اویقارلیق Uyqarlıq: مدنیت
 اویقون Uyqun: مناسب
 اویوم Uyum: هماهنگی
 اویه Üyə: عضو
 ایته کله مک İtəkləmək: تحمیل کردن، مجبور کردن

ایدی İdi: هیج
 ایشله ک İşlək: رایج
 ایلکه İkə: اصل
 ایلکین İlkın: نخستین
 اؤرنه بین Örnəyin: به عنوان مثال، مثلاً
 اؤزدنچیلیک Özdənçilik: لیبرالیسم
 اؤزگون Özgün: اصیل
 اؤزه رک Özərک: خودمختار
 اؤزه نمک Özənmək: هوس کردن
 اؤلچو Ölçü: اندازه
 اؤلچوت Ölçüt: معیار
 اؤنجه لیک Öncəlik: ارجحیت
 اؤنه رمک Önərmək: پیشنهاد کردن
 اؤیره تیم Öyrətim: آموزش
 بئلین Belin: خطر
 باسین Basın: مطبوعات
 باش وورماق Baş vurmaq: مراجعه کردن
 باشاری Başarı: موفقیت
 باشاریلی Başarılı: موفق
 باغلام Bağlam: همبسته، پیوند
 باغلیسیز Bağlısız: مستقل
 بایری Bayrı: آرخائیک
 بایلاشدیرماق Baylaşdırmaq: غنی کردن
 بایینماق Bayınmaq: ثروتمند شدن
 بتیک Bətik: متن
 بلیرله بیجی Bəlirləyici: تعیین کننده
 بودون Budun: خلق
 بودونج Budunc: جمهوریت
 بویورقانلیق Buyurqanlıq: استبداد
 بیتگیسه ل Bitgisəl: گیاهی
 بؤلگه سه ل Bölğəsəl: منطقه ای
 پیتیک Pitik: کتاب
 تابلاماق Tablamaq: قبول کردن

تارتیشماق Tartışmaq: بحث کردن
 ترکجه Tərkcə: به سرعت، سریعا
 تکه ل Təkəl: انحصار
 توپار Topar: زمره، دسته
 تورکول Türkül: تورکی، تورکیک
 توغرالی Tuğralı: رسمی
 تۆره تمک Törətmək: ایجاد کردن
 تۆره تی Törəti: ایجاد شده، تولید شده، محصول
 چابا Çaba: تقلا
 چاغداش Çağdaş: معاصر
 چالار Çalar: نوانس
 چیخاق Çıxaq: ماخذ
 دئگی Degi: سخن، کلمه، گفته
 دئنه تله مک Denətləmək: کنترل کردن
 دئنه تیم Denətim: کنترل
 دئوره Devrə: دور
 دئوریم Devrim: انقلاب
 داغارچیق Dağarcıq: دائره لغات
 دامقا Damqa: مهر
 درله مک Dərləmək: جمع آوری کردن
 دنلی Dənli: قدر، اندازه
 دوراقساما Duraqsama: مکث، سکتہ
 دورلو Dürlü: متنوع
 دوزئی Düzey: سطح
 دوزه نه ک Düzənək: مکانیزم
 دوغال Doğal: طبیعی
 دوغالین Doğalın: البته
 دوغرودان Doğrudan: مستقيما
 دیرچه لتمک Dirçəltmək: احیا کردن
 دیرگی Dirgi: جان
 دیرگیلی Dirgili: زنده، حی، جاندار
 دیره نگ Dirəng: درنگ، معطلی
 دؤنه م Dönəm: عهد، دوره

سئیره ک Seyrək: نادر
ساغلاماق Sağlamaq: تامین کردن
سالدیری Saldırı: حمله
ساواشیم Savaşım: مبارزه
سایری Sayrı: بیمار، مریض
سوروملو Sorumlu: مسئول
سورون Sorun: مساله
سوره ج Sürəc: روند
سوره کلی Sürəkli: متمادیا
سونماق Sunmaq: عرضه کردن، تقدیم کردن
سونوج Sonuc: نتیجه
سین Sin: قبر
سۆزجوک Sözcük: کلمه (در زبان محاوره، لهجه ها و با ریشه خارجی)
سۆزه ل Sözl: محاوره ای
قاپساماق Qapsamaq: شامل بودن
قارشیلیق Qarşılıq: معادل
قارقاشا Qarqasha: اغتشاش، هرج و مرج
قاورام Qavram: مفهوم
قایناق Qaynaq: منبع
قودا Quda: خویشاوند
قوراشدیریم Quraşdırım: تکنولوژی
قورال Qural: قاعده
قورول Qurul: هئیت، کمیته
قوروم Qurum: موسسه، نهاد
قوشار Qoşar: شاعر
قوشاق Quşaq: نسل
قوشوق Qoşuq: شعر
قوشول Qoşul: شرط
قولای Qolay: راحت، آسان
قوللانماق Qullanmaq: به خدمت در آوردن
قوللانیش Qullanış: کاربرد
قونوشماق Qonuşmaq: صحبت کردن
قیسیتلی Qısıtlı: محدود

كۆكلە شىك Kökləşik: كلاسىك
 گئچە رلى Geçərli: معتبر
 گرە كسىنىم Gərəksinim: احتياج
 گرە كلى Gərəkli: واجب
 گليشديرمك Gəlişdirmək: توسعه دادن
 گونده ليك Gündəlik: روزانه
 گيريشيم Girişim: تشبث
 گۆر كسۆزچو Görksözçü: ادبياتشناس
 گۆر كول Görköl: ادبي
 گۆره و Görəv: وظائفه
 نسنه Nəsnə: شئى
 وورقولا ماق Vurqulamaq: تاكيد كردن
 هۆر گوت Hörgüt: سازمان، تشكىلات
 يئتگيلى Yetgili: صلاحيتدار
 يئته رسيز Yetərsiz: نارسا
 يئرە ل Yerəl: محلى
 يئنيجيل Yeniciil: مدرن
 يئنيدينگى Yenidegi: نئولوژيسم
 يئنييله شمه Yeniləşmə: تجدد
 يئى Yey: به، خوب
 يئيره ك Yeyrək: بهتر
 ياپماجىلىق Yapmacılıq: تصنع
 ياديرقاماق Yadırqamaq: بيگانە شمردن
 يارارلانماق Yararlanmaq: استفاده كردن
 يارلىق Yarlıq: فرمان
 يارين Yarın: فردا
 يازين Yazın: نوشتارى
 ياشام Yaşam: حيات، زندگى
 يالنيز Yalnız: صرفاً، فقط
 يالين Yalın: ساده
 يانيت Yanıt: پاسخ، جواب
 يانيلقى Yanılıqı: خطا، اشتباه
 ياوويشماق Yavışmaq: انس گرفتن

يايقينلاشديرماق Yayqınlaşdırmaq: رايچ كردن

يايماق Yaymaq: گستردين

يايين Yayın: انتشارات

يوخسون Yoxsun: محروم

يؤن Yön: طرف

يؤنته م Yöntəm: روش، متد

يؤنه تگی Yönetgi: سياست